

Qohum evliliyinə son

Bu, genofondumuzu təhlükədən xilas edəcəkmi?

Azərbaycanda qohum evlilikləri tarixboyu bir sıra sosial səbəblərə əsaslanaraq dərin kök salıb. "Yada gedincə, özümüzə qismət olsun", "özümüzüñküdür" fikirləri ilə bir çox ailə qohumla evlənməyi daha üstün və etibarlı hesab edib. Hətta bəzi nəsillərdə "kənara qız vermək", ümumiyyətlə, qəbul edilməz hesab olunub.

Narəhatlıq doğuran tək məqam bələ evliliklərdən doğulan uşaqların yalnız görünüşcə bir-birinə bənzəməsi deyil, həm də qan qohumluğu neticəsində müxtəlif irsi xəstiliklərin daşıyıcısi olmasıdır ki, bu da genetik xəstiliklərin daha geniş yayılması ilə nəticələnir. Deməli, qohum evlilikləri sadəcə mülkiyyəti qorumaq, illerle bir-birini tanıyan, birlikdə böyükən şəxslərin nikahı deyil, həm də xəstə nəslin yetişməsidir. Bu baxımdan genetik xəstiliklərin artmasına təsir göstərən qohum evliliyinin qanunla qadağan olunması vacib addımdır.

Ailə Məcəlləsinə edilən dəyişikliyə əsasən, iyulun 1-dən Azərbaycanda əmi, xala, bibi və dayı uşaqlarının evliliyi qadağan olunub. Artıq rəsmi nikaha girmək istəyən şəxslərin qohumluq dərəcəsi yoxlanılır və bu zaman cütlükdən əlavə sonədlər tələb edilir. Amma bu qadağanın problemi bərdəfəlik həll edəcəyini gözləmək sadəlövhüklük olardı. Məsələn, qohumla ailə qurmaq istəyənlər rəsmi nikah əvəzində kəbin kəsdirə bilərlər. Belə hallara indinən özündə bölgelərdə daha çox rast gəlinir və bu qəribədir ki, heç kəsi rahatsız etmir. Elə buna görədir ki, təkcə rəsmi olaraq bu ilin 6 ayında 1429 qohum evliliyi qeydə alınıb.

Ədliyyə Nazirliyindən sorğumuza cavab olaraq bildirilib ki, bu ilin 6 ayı ərzində ümumiyyət 24786 nikah qeydə alınıb ki, onlardan da 1429-ə bioloji qohumluq olan şəxslər arasında bağlanıb. 6 ayda bağlanan nikahlar da göstərir ki, insanlar bu izdivacın hansı problemlərə gətirib çıxaracağını dərk etməyərək, qanunun qüvvəyə minməsine qədər tələm-tələsik belə addım atıblar. Bildirilib ki, 2018-ci ildən etibarən qeydiyyat şöbələri və icra nümayəndəlikləri tərəfindən kənd və qəsəbələrdə əhali, xüsusən məktəblərdə yeniyetmələr ilə gərəklər keçirilərək erkən nikahın, eləcə də qohum evliliklərinin törətdiyi fəsədlər barədə onlara məlumat verilir.

Qadağaya qüvvəyə mindikdən sonra nikahı gırəcək şəxslərdən qohumluq dərəcəsinin yoxlanılması üçün hansı sənədlərin tələb olunduğu barədə sualımıza isə nazirliyindən belə cavab verilib: "Nikaha daxil olmaq istəyən şəxslər arasında qohumluq əlaqələrinin mövcud olması qeydiyyat şöbəsinin, konsulluq idarəsinin və icra hakimiyyəti nümayəndəliyinin vəzifəli şəxsi tərəfindən Ədliyyə Nazirliyinin informasiya sistemi vasitəsilə yoxlanılır. Bu məlumatların informasiya sistemi vasitəsilə əldə edilməsi mümkün olmadıqda hallarda nikahı daxil olmaq istəyən şəxslərin və onların valideynlərinin doğum haqqında şəhadətnamələrinin surəti nikahı daxil olmaq haqqında ərizəyə əlavə edilir. Həmin sənədlərin əldə edilməsi mümkün olmazsa, nikaha daxil olmaq istəyən şəxslər və onların valideynlərinin doğum haqqında şəhadətnamələrinin surəti nikahı daxil olmaq haqqında ərizəyə əlavə edilir. Həmin sənədlərin əldə edilməsi mümkün olmazsa, nikaha daxil olmaq istəyən şəxslərin qohumluq əlaqəsi müəyyən edilərsə, qeydiyyat orqanı tərəfindən həmin şəxslərin nikahı qeydə alınmayıcaq".

azalmasına səbəb ola bilər, amma qanun tam qüvvəsi ilə işlədikcə, vətəndaşlar onun əhəmiyyətini anladıqca özləri bu izdivaclardan qaçacaqlar: "Nikaha daxil olan tərəflər anlamadırlar ki, bu gün ailə sadəcə iki nəfərin sevgisi, istəyi əsasında qurulmur, bu ailənin nəticəsi, göləcəyi var. Dünyaya gələn uşaqların fiziki, psixoloji sağlamlığı çox vacib amillərdir. Nikah yaşına çatmış və ailə qurmağa hazır olan kifayət qədər yetkin insanlar bu məsuliyəti anlamalıdır".

Qohum evliliyi yeni nəslin yararlı gen almaq imkanlarını tamamilə məhdudlaşdırır

Bu fikir isə səsioloq Asif Bayramova məxsusdur. Onun sözlərinə görə, milyon illərin təkamülünə nəticəsi ki mi təbiətin yaratdığı ən mürekkeb, ən mükəmməl və ən heyrətamız biostrukturlardan biri məhz canlı varlığın genidir və ya hər bir bioloji növün genotipidir və bu gen təbii olaraq hər yeni nəsildə daha mükəmməl quruluşda təzahür etməyə meyllidir: "Bu təkəlləşmə tendensiyasının mahiyyəti ondan ibarətdir ki, canlıının həyatda qalması, onun yaşamaq qabiliyyətini təmin etmək üçün zəruri olan genetik xüsusiyyətlər, qabiliyyətlər dominant səviyyəyə keçir, yəni canlıının fərdi xüsusiyyətlərini təqib etmək və ya qohum olan bir kəsin mülkiyyətində qalmışında maraqlı olub və çalışır ki, bu sərvət qohumluq dairəsindən kənara çıxmasın: "Bu proses isə ister-istəməz tədrisən sosial norma - ənənə statusu qazanıb və bir növ sosial instituta çevirilib. Nəticədə bu ənənə - qohum evliliyini bir növ legitimləşdirən norma halına getirib və bu gün Azərbaycan reallığında bu faktın hətta ən ibtidai modellərini izləmək mümkündür".

Ekspert həmçinin vurgulayıb ki, təxəxi baxımdan yanaşıqdə qohum evliliyinin institutlaşmasına sosial-iqtisadi amillərin təsiri daha çox olub və inkişafın sonrakı mərhələlərində bu amillərin təsiri müvafiq mənəvi-ideoloji və psixoloji paradiqmanın - şüur tipinin formalşmasına getirib çıxarır. Onun sözlərinə görə, tarixən hər bir ailə, yaxud nəsil malik olduğu varidatın, mülkün təbii olaraq ona doğma və ya qohum olan bir kəsin mülkiyyətində qalmışında maraqlı olub və çalışır ki, bu sərvət qohumluq dairəsindən kənara çıxmasın: "Bu proses isə ister-istəməz tədrisən sosial norma - ənənə statusu qazanıb və bir növ sosial instituta çevirilib. Nəticədə bu ənənə - qohum evliliyini bir növ legitimləşdirən norma halına getirib və bu gün Azərbaycan reallığında bu faktın hətta ən ibtidai modellərini izləmək mümkündür".

A. Bayramov hesab edir ki, bu ciddi problemi həlli üçün Azərbaycan cəmiyyəti yətərinə elmi-informatik bazaraya malikdir, çünki toxminən son yüz il ərzində yaranmış geniş təhsil şəbəkəsi cəmiyyət daxilində təhsili auditoriyanın miqyasını xeyli genişləndirir. "Hərbi qəbul olunmuş müvafiq qanunun tətbiqləri nəzərə alınmaqla, xüsusilə ölkəmizin təhsil şəbəkəsində, eləcə də müxtəlif iş yerlərində maarifləndirmə proqramının hazırlanması və müvafiq infrastrukturun qurulması olurduqca zəruridir. Bu addımlın ictimali şüur səviyyəsində dərk olunması yaxın gelecekədə cəmiyyətəmiz mənəvi və fiziki sağlamlığının dərhal tətbiq olunmasına faydalı təhfələr verəcək".

Deputat qeyd edib ki, qadağanın nədərəcədə əhəmiyyətli olduğunu dərk etmədən yənə hansı yolla, məsələn, imam nikahı ilə izdivaca girməyə çalışınlardır. Əlbətto ki, sivil, hüquq olkədə rəsmi nikahın bağlanması çox vacibdir. Ona görə də nikahı gironlər üçün bundan sonra şərtlər irəli sürülər. Qohumluq dərəcəsinin yoxlanılması ilə bağlı əlaqədər icra orqanı tərəfindən ana, ata, nənə, bəbənin qohumluq dərəcələri ilə bağlı sonədlər tələb olunacaq. Bu gün elektron dünyada yaşayırıq və hər bir vətəndaş haqqında elektron sistemde məlumatlar var. İndi nikaha girmək üçün müraciət edən şəxslərin soykökü, qohumluq dərəcəsini aşaraşdırmaq elə də çoxın deyil.

J.Əliyeva yeni qanunun rəsmi nikahların sayının azalmasına böyük ölçüdə təsir edəcəyini düşünür. O vurgulayıb ki, qohum evliliklərinin aradan qaldırılması bir müddət rəsmi nikahların sayının

tin bölünməsi, vergi və sosial təminatlar kimi hüquqi münasibətlərdə tərəflər dövlət müdafiəsindən məhrum olurlar. Belə evlilikdən doğulmuş uşaqların hüquqi statusunun müəyyən edilməsi (atalığın tanınması və s.) çətinlik yarada bilər. Qanunsuz nikah cəhdə müəyyən edilərsə, nikah aktı müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən qeydə alınır və Ailə Məcəlləsinin 25-ci maddəsinə əsasən, məhkəmə qaydasında etibarsız sayılır".

Həmsəhətimiz onu da söylədi ki, qanunun qüvvəyə minməsine baxmayaq, əhalinin, xüsusilə də ailə qurmağa hazırlaşan cütlüklərin qohum evliliyinin təsirləri və fəsədləri haqqında mütomadı olaraq məlumatlandırılması yenə ehtiyac var: "Qadağaya ilə yanaşı, vətəndaşların belə halların qarşısının alınmasında yaxından iştirak etməsi, fəallıq göstərməsi də cəmiyyətdə qohum evlilikləri ilə bağlı düzgün fikrin, münasibətin formalşamasına öz töhfəsi ni verəcək. Maarifləndirmə və məlumatlandırma tədbirləri sistemli şəkildə aparılaq və ixtisaslaşmış mütəxəssislərin iştirakı ilə həyata keçiriləcək".

Aparıcı məsləhətçi dedi ki, nikaha daxil olmaq istəyən şəxslər arasında

Artıq hər kəsə bəlli dir ki, qohum evlilikləri həmin ailələrdə dünyaya gələn uşaqların fiziki sağlamlığına böyük mənfi təsir göstərir. Qan xəstilikləri, ürəkqüsurlu uşaqların doğulması, autizmli uşaqların sayının artması - hamisindən qohum evlilikləri durur".

Deputat qeyd edib ki, qadağanın nədərəcədə əhəmiyyətli olduğunu dərk etmədən yənə hansı yolla, məsələn, imam nikahı ilə izdivaca girməyə çalışınlardır. Əlbətto ki, sivil, hüquq olkədə rəsmi nikahın bağlanması çox vacibdir. Ona görə də nikahı gironlər üçün bundan sonra şərtlər irəli sürülər. Qohumluq dərəcəsinin yoxlanılması ilə bağlı əlaqədər icra orqanı tərəfindən ana, ata, nənə, bəbənin qohumluq dərəcələri ilə bağlı sonədlər tələb olunacaq. Bu gün elektron dünyada yaşayırıq və hər bir vətəndaş haqqında elektron sistemde məlumatlar var. İndi nikaha girmək üçün müraciət edən şəxslərin soykökü, qohumluq dərəcəsini aşaraşdırmaq elə də çoxın deyil.

J.Əliyeva yeni qanunun rəsmi nikahların sayının azalmasına böyük ölçüdə təsir edəcəyini düşünür. O vurgulayıb ki, qohum evliliklərinin aradan qaldırılması bir müddət rəsmi nikahların sayının

siyyətlərində bilavasitə üzə çıxır. Həyat üçün əhəmiyyətsiz, sosial baxımdan növün yaşamasına əngel tərodən, hətta zorəli olan genlər isə resessiv səviyyəyə keçir, yəni gizli qalır və canlıının fərdi fiziki-mənəvi xüsusiyyətlərinə təzahür etmir. Əgər təkamülün bu qədər mükəmməl və heyrətamız qanunu mövcud olmasayı, o zaman coğrafi-təbii, sosial-mənəvi və s. bu kimi amillərin təsiri nəticəsində dəyişən mühitə canlıının adaptasiyası, onun yaşamaq imkanları tədrisən tükənə bilər və bir bioloji növ kimi həmin canlı nəsil kəsilmək riski ilə üz-üzə qalardır. Bu qanunlar bioloji növələrən qadağan olmaq və ya inqilab etmək istəyənlərə keçərəklər. Canlı aləmdə təbii seçmə qanunu hökm sürür və bu qanun yaşamaq uğrunda mübarizədən daha qüvvətli olan fərdlərə məxsus genin yaşamasını təmin edir. Əgər təbii həyat üçün yararsız genlərin yaşamasını təmin etmiş olsayıd, o zaman bütün bioloji növələri tədrisən yoxolma cozasına məhkum edirdi. Nəticədə canlı aləmdə təkamül və ya evolusiya prosesi deyil, degradasiya və ya involusiya prosesi baş verər, bioloji inkişaf ibtidaiyən aliyo yox, alidən ibtidaiyən doğru yuvarlanardı".

**Əsmər QARDAŞXANOVA,
"Azərbaycan"**